



**УКРАЇНЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ
ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ**

**ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТРАНСПОРТУ
Кафедра «Економіка залізничного транспорту»**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до практичних занять з дисципліни
«ЕКОНОМІКА ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ»

Харків 2012

Методичні вказівки розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри «Економіка залізничного транспорту» 26 квітня 2011 р., протокол № 9.

Методичні вказівки призначені для студентів спеціальностей «Облік і аудит» та «Фінанси» денної форми навчання.

Укладачі:

проф. Л.О. Позднякова,
доц. О.М. Широкова,
асист. І.В. Моцна

Рецензент

проф. О.Г. Дейнека

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять з дисципліни

«ЕКОНОМІКА ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ»

Відповідальний за випуск Широкова О.М.

Редактор Еткало О.О.

Підписано до друку 18.01.12 р.

Формат паперу 60x84 1/16 . Папір писальний.

Умовн.-друк.арк. 0,5. Тираж 50. Замовлення №

Видавець та виготовлювач Українська державна академія
залізничного транспорту

61050, Харків - 50, майдан Фейербаха, 7

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2874 від 12.06.2007 р.

**УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ЗАЛІЗНИЧНОГО
ТРАНСПОРТУ**

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТРАНСПОРТУ

Кафедра «Економіка залізничного транспорту»

Методичні вказівки

**до практичних занять
з дисципліни**

«ЕКОНОМІКА ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ»

Харків 2012

Методичні вказівки розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри «Економіки залізничного транспорту» 26 квітня 2011 року, протокол № 9

Укладачі:

проф. Л.О. Позднякова,
доц. О.М. Широкова,
асист. І.В. Моцна

Рецензенти:

проф. О.Г. Дейнека

ЗМІСТ

| | |
|--|----|
| Вступ..... | 4 |
| Основна частина..... | 5 |
| 1 Практикум «Аналіз кількісних показників роботи залізничного транспорту» до теми «Робота транспорту, продукція транспорту та її вимірники» | 5 |
| 2 Практикум «Аналіз показників плану з праці та заробітної плати» до теми «Особливості організації та оплати праці на залізничному транспорті» | 8 |
| 3 Практикум «Аналіз експлуатаційних витрат» до теми «Експлуатаційні витрати на залізничному транспорті» | 11 |
| Список літератури..... | 12 |
| Додаток А..... | 13 |
| Додаток Б..... | 15 |

ВСТУП

Залізничний транспорт є однією з базових галузей економіки України, яка забезпечує її внутрішні і зовнішні транспортно-економічні зв'язки та потреби населення в перевезеннях. Діяльність залізничного транспорту, як частини єдиної транспортної системи країни, сприяє нормальному функціонуванню всіх галузей суспільного виробництва, соціальному й економічному розвитку, а також міжнародному співробітництву України.

Для ефективного забезпечення цих функцій на залізничному транспорті необхідні економічні знання, які розкриває наука «Економіка залізничного транспорту». Ця наука формує дисципліну «Економіка залізничного транспорту», яка досліджує умови й розробляє наукові рекомендації, при дотриманні яких досягається більш повне і високоякісне задоволення потреб економіки та населення в перевезеннях з мінімальними витратами.

Для того, щоб оволодіти всіма необхідними знаннями щодо реалізації вищезазначених завдань, студенти вивчають:

- господарські процеси, які відбуваються на залізничному транспорті;
- аналізують ці процеси, виявляють тенденцію та визначають фактори, які впливають на їх зміну;
- розробляють рекомендації для поліпшення процесів, які відбуваються під час господарської діяльності на залізничному транспорті.

Крім освоєння матеріалу під час лекційних занять, студенти повинні закріпити отримані знання на практичних заняттях та оволодіти навичками прикладного їх використання.

Тому метою даних вказівок є викладення методичних рекомендацій щодо виконання індивідуальних практичних завдань, які містять різні підходи аналізу техніко-економічних показників, визначення ступеня розвитку залізничного транспорту та виявлення проблемних питань і пошуку їх вирішення.

У зв'язку з тим, що в рамках дисципліни не всі лекційні заняття супроводжуються практичним вирішенням завдань, але й передбачають проведення семінарських занять, у методичних вказівках обрані основні та найбільш важливі теми, які повинні бути практично закріплені. Ці завдання виконуються в рамках

одного практичного заняття.

Студенти виконують завдання за варіантом, номер якого обирається за списком. При виконанні самостійної роботи студентам дозволяється користуватися вихідними даними, всіма показниками і нормативами, встановленими для підприємства, за місцем роботи або практики.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

1 Практикум «Аналіз кількісних показників роботи залізничного транспорту» до теми «Робота транспорту, продукція транспорту та її вимірники»

Завдання

За вихідними даними таблиць А.1 - А.6 здійснити аналіз кількісних показників роботи залізничного транспорту. Зробити висновок.

Рекомендації до виконання

Безпосередній розрахунок показників виконується за формулами, розглянутими під час лекційних занять. За наявності фактичних показників діяльності того чи іншого підприємства доцільно виконати їх аналіз.

Найбільш розповсюдженим прийомом аналізу є **порівняльний аналіз**, який застосовується для кількісної і якісної оцінки рівня зміни досліджуваного показника. Цей аналіз може бути абсолютним та відносним у вигляді:

- порівняння звітних (фактичних) показників із плановими;
- порівняння звітних показників поточного року з однойменними показниками минулого року й у динаміці за ряд років (до базисного та попереднього року);
- порівняння звітних показників із середньогалузевими показниками;
- порівняння планових і звітних показників з нормативною величиною.

При порівняльному аналізі показників роботи залізничного транспорту необхідно спочатку визначити зміну обсягів перевезень

вантажів та пасажирів, оскільки ці показники не тільки впливають на доходи, витрати, прибуток і рівень рентабельності, але й є вихідними даними при складанні плану перевезень на майбутній період; передують пошуку резервів збільшення обсягу перевезень вантажів і пасажирів та поліпшення якісних показників, які характеризують ці перевезення.

Для виконання порівняльного аналізу обсягу перевезень до попереднього року доцільно скласти таблицю 1.

Таблиця 1 – Порівняльний аналіз кісних показників роботи залізничного транспорту за період 2008 - 2010 рр.

| Показник | Роки | | | Абсолютна зміна (+, -) | | Відносна зміна, % | |
|---|------|------|------|--------------------------|--------------------------|--------------------------|--------------------------|
| | 2008 | 2009 | 2010 | 2009 р. до 2008 р. | 2010 р. до 2009 р. | 2009 р. до 2008 р. | 2010 р. до 2009 р. |
| Обсяг перевезень вантажів, тис. т | | | | | | | |
| Вантажообіг, млн ткм, у т.ч. | | | | | | | |
| тарифний | | | | | | | |
| експлуатаційний | | | | | | | |
| Середня дальність перевезень вантажів, км | | | | | | | |
| Число перевезених пасажирів, тис. люд | | | | | | | |
| Пасажирообіг, млн пас.км | | | | | | | |
| Середня дальність перевезень, км | | | | | | | |
| Приведений вантажообіг, млн ткм | | | | | | | |

Після виконаного аналізу формулюють висновок.

У багатьох випадках звичайного порівняльного аналізу недостатньо. Тому оцінюють зміну показників під впливом факторів. Так, на кількісні показники роботи залізничного транспорту впливають безпосередньо обсяг перевезень та середня дальність перевезень.

Факторний аналіз кількісних показників у даному випадку виконується способом корегування у таблиці 2 за принципом:

- визначають зміну обсягів перевезень відповідно вантажів і пасажирів

$$T_{\Sigma P} = \frac{\Sigma P_{10}}{\Sigma P_{09}} \cdot 100, \quad (1)$$

$$T_{\Sigma A} = \frac{\Sigma A_{10}}{\Sigma A_{09}} \cdot 100, \quad (2)$$

де $\Sigma P_{10/09}$, $\Sigma A_{10/09}$ - відповідно обсяги перевезень вантажів та пасажирів за відповідний звітний період;

- визначають скорегований показник також окремо для кожного показника

$$\Sigma Pl' = \frac{\Sigma Pl_{09} \cdot T_{\Sigma P}}{100}, \quad (3)$$

$$\Sigma Al' = \frac{\Sigma Al_{09} \cdot T_{\Sigma A}}{100}; \quad (4)$$

- визначають зміну показника за рахунок факторів: числа перевезених вантажів (пасажирів)

$$\Delta \Sigma Pl(\Sigma P) = \Sigma Pl' \cdot \Sigma Pl_{09}, \quad (5)$$

$$\Delta \Sigma Al(\Sigma A) = \Sigma Al' \cdot \Sigma Al_{09}; \quad (6)$$

дальності перевезень

$$\Delta \Sigma Pl(l) = \Sigma Pl_{10} \cdot \Sigma Pl', \quad (7)$$

$$\Delta \sum Al(t) = \sum Al_{10} \cdot \sum Al' \quad (8)$$

Після виконаного аналізу також формулюють висновок.

Таблиця 2 - Факторний аналіз кількісних показників роботи залізничного транспорту за період 2009 - 2010 рр.

| Показник | Значення показника | | | Зміна показника | | |
|---------------------------------|--------------------|------|----------------------------|-----------------------|------------|--|
| | Роки | | %зміна обсягів перевезень, | скорегований показник | за рахунок | |
| | 2009 | 2010 | | | у цілому | числа перевезених вантажів (пасажирів) |
| Вантажообіг, млн ткм | | | | | | |
| Пасажирооборот, млн пас.км | | | | | | |
| Приведений вантажообіг, млн ткм | | | | | | |

2 Практикум «Аналіз показників плану з праці та заробітної плати» до теми «Особливості організації та оплати праці на залізничному транспорті»

Завдання

За вихідними даними таблиць А.6, Б.1, Б.2 здійснити аналіз показників плану з праці та заробітної плати. Зробити висновки.

Рекомендації до виконання

Як і в попередньому практикумі, показники розраховуються за формулами, розглянутими під час проведення аудиторних занять.

Аналіз показників плану з праці та заробітної плати може виконуватись аналогічно аналізу кількісних показників роботи

залізничного транспорту. Зокрема це стосується розгорнутого аналізу чисельності працівників, який може виконуватись за основними професіями, основними видами діяльності, в яких вони зайняті, тощо, а також фонду оплати праці та середньомісячної заробітної плати. Для виконання цього аналізу пропонується таблиця 3.

Таблиця 3 - Аналіз показників плану з праці та заробітної плати за період 2008 - 2010 рр.

| Показник | Роки | | | Абсолютна зміна (+, -) | | Відносна зміна, % | |
|---|------|------|------|--------------------------|--------------------------|--------------------------|--------------------------|
| | 2008 | 2009 | 2010 | 2009 р. до 2008 р. | 2010 р. до 2009 р. | 2009 р. до 2008 р. | 2010 р. до 2009 р. |
| Вантажообіг (приведений), млн ткм | | | | | | | |
| Середня чисельність працівників (з експлуатації), люд | | | | | | | |
| Продуктивність праці, млн ткм/люд | | | | | | | |
| Зміна продуктивності праці за рахунок зміни вантажобігу | - | | | - | - | - | - |

Крім цього, доцільно визначити зміну продуктивності праці за рахунок зміни вантажообігу, оскільки цей показник має найбільший вплив на динаміку продуктивності праці.

$$\Delta P_{\Sigma Pl_{09}} = \frac{\Sigma Pl_{09}}{(C_{08} \cdot 0,6 \cdot \frac{\Delta \Sigma Pl_{09/08}}{100}) + C_{08} \cdot 0,4}, \quad (9)$$

де 0,6; 0,4 – відповідно частина залежної та незалежної від обсягу перевезень чисельності;

$\Delta \Sigma Pl_{09/08}$ - відносна зміна вантажообігу у 2009 р. до 2008 р. (таблиця 1).

$$\Delta \Pi_{\Sigma Pl_{10}} = \frac{\Sigma Pl_{10}}{(Ч_{09} \cdot 0,6 \cdot \frac{\Delta \Sigma Pl_{10/09}}{100}) + Ч_{09} \cdot 0,4}, \quad (10)$$

де $\Delta \Sigma Pl_{10/09}$ - відносна зміна вантажообігу у 2010 р. до 2009 р. (таблиця 1).

Проте дуже важливим при аналізі показників плану з праці та заробітної плати є аналіз співвідношення темпів росту продуктивності праці та росту заробітної плати, оскільки це свідчить про ефективність використання трудових ресурсів.

Для виконання такого співвідношення доцільно скласти таблицю 4 та застосувати порівняльний аналіз до базисного року, тобто темпи росту визначаються до першого року періоду, що аналізується.

Таблиця 4 - Аналіз співвідношення темпів росту заробітної плати та продуктивності праці за період 2008 - 2010 рр.

| Показник | Роки | | | Темп росту, % | |
|--------------------------------------|------|------|------|---|---|
| | 2008 | 2009 | 2010 | 2009 р. до 2008 р. | 2010 р. до 2008 р. |
| Середньомісячна заробітна плата, грн | | | | $\frac{\text{стов. 3}}{\text{стов. 2}} \cdot 100$ | $\frac{\text{стов. 4}}{\text{стов. 2}} \cdot 100$ |
| Продуктивність праці, млн ткм/люд | | | | $\frac{\text{стов. 3}}{\text{стов. 2}} \cdot 100$ | $\frac{\text{стов. 4}}{\text{стов. 2}} \cdot 100$ |

Після виконаного аналізу формулюють висновки.

3 Практикум «Аналіз експлуатаційних витрат» до теми «Експлуатаційні витрати на залізничному транспорті»

Завдання

За вихідними даними таблиці Б.3 виконати аналіз експлуатаційних витрат залізничного транспорту. Зробити висновки.

Рекомендації до виконання

Аналіз експлуатаційних витрат виконується як за статтями, так і за елементами. Визначення собівартості виконується за формулами, розглянутими під час аудиторних занять.

Крім аналізу абсолютної та відносної зміни експлуатаційних витрат і собівартості, який виконують аналогічно першому практикуму, оцінюють структуру витрат (тобто здійснюють **вертикальний аналіз**).

Для цього доцільно скористатися таблицею 5.

Сума абсолютних та відносних значень усіх елементів витрат повинна відповідно дорівнювати загальній сумі експлуатаційних витрат та 100 %.

Питома вага кожного елемента витрат визначається його діленням на загальну суму експлуатаційних витрат та множенням на 100 %.

Після виконаного аналізу формулюють висновок.

Таблиця 5 - Структурний аналіз експлуатаційних витрат за період 2008 - 2010 рр.

| Показник | Роки | | | Питома вага, % | | |
|---|------|------|------|----------------|---------|---------|
| | 2008 | 2009 | 2010 | 2008 р. | 2009 р. | 2010 р. |
| Всього експлуатаційних витрат, тис. грн, в т.ч. | | | | | | |
| заробітна плата | | | | | | |
| відрахування на соціальні заходи | | | | | | |
| матеріальні витрати | | | | | | |
| амортизаційні відрахування | | | | | | |

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1 Экономика железнодорожного транспорта: Учеб. для вузов / И.В. Белов, В.Г. Галабурда, В.Ф. Данилин и др.; Под ред. И. В. Белова. – М: Транспорт, 1989. – 351 с.

2 Экономика железнодорожного транспорта: Учеб. для вузов/ И.В. Белов, А.Е. Гибшман, В.Г. Галабурда и др.; Под ред. Е.Д. Ханукова. – М.: Транспорт, 1979. – 544 с.

3 Экономика железнодорожного транспорта: Учеб. для вузов железнодорожного транспорта / Н.В. Белов, Н.П. Терешина, В. Г. Галабурда и др. – М.: УМК МПС России, 2001. – 600 с.

4 Экономика железнодорожного транспорта: Учебник / Под ред. Н.П. Терешиной, Б.М. Лапидуса, М.Ф. Трихункова. – М., 2005. – 695 с.

5 Экономика железнодорожного транспорта: Учеб. для вузов железнодорожного транспорта / Под ред. В.А. Дмитриева. – М.: Транспорт, 1996. – 267 с.

6 Анализ хозяйственной деятельности железных дорог: Учебник / Под ред. Н.Г. Винниченко. – М.: Транспорт, 1989. – 195 с.

7 Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: Підручник / За ред. Н.Я. Коробова. – К.: Знання, 2001. – 378 с.

8 Теория экономического анализа: Учебник / Под ред. М.И. Баканова, А.Д. Шеремета. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 416 с.

Додаток А

Таблиця А.1 – Вихідні дані для аналізу обсягу перевезень вантажів
У тисячах тонн

| Залізниця | Варіант | Роки | | |
|----------------------|---------|----------|----------|----------|
| | | 2008 | 2009 | 2010 |
| Донецька | 1 | 167562,1 | 162953,4 | 157763,9 |
| Придніпровська | 2 | 123393,6 | 119136,8 | 112034,0 |
| Південна | 3 | 34532,8 | 34694,2 | 31490,6 |
| Південно–Західна | 4 | 34226,9 | 30518,6 | 27923,1 |
| Одеська | 5 | 29312,8 | 25147,8 | 24702,3 |
| Львівська | 6 | 26882,4 | 25697,5 | 26012,8 |
| Всього по залізницях | 7 | 415910,6 | 398148,3 | 379926,7 |

Таблиця А.2 – Вихідні дані для аналізу тарифного вантажообігу
У мільйонах тонно-кілометрів

| Залізниця | Варіант | Роки | | |
|----------------------|---------|----------|----------|----------|
| | | 2008 | 2009 | 2010 |
| Донецька | 1 | 36848,9 | 42421,8 | 39550,4 |
| Придніпровська | 2 | 48139,3 | 55750,2 | 51125,2 |
| Південна | 3 | 22540,9 | 26568,8 | 24319,2 |
| Південно–Західна | 4 | 42307,8 | 54259,9 | 48227,6 |
| Одеська | 5 | 51588,9 | 58486,4 | 53486,9 |
| Львівська | 6 | 22554,0 | 25017,5 | 24100,3 |
| Всього по залізницях | 7 | 223979,7 | 262504,6 | 240809,6 |

Таблиця А.3 – Вихідні дані для аналізу експлуатаційного вантажообігу
У мільйонах тонно-кілометрів

| Залізниця | Варіант | Роки | | |
|----------------------|---------|----------|----------|----------|
| | | 2008 | 2009 | 2010 |
| Донецька | 1 | 64729,2 | 68882,1 | 66847,0 |
| Придніпровська | 2 | 92494,3 | 97777,6 | 93949,0 |
| Південна | 3 | 47113,4 | 50018,7 | 48307,0 |
| Південно–Західна | 4 | 91684,5 | 102422,0 | 97774,0 |
| Одеська | 5 | 99731,9 | 102118,0 | 98395,0 |
| Львівська | 6 | 47202,8 | 50512,6 | 49550,0 |
| Всього по залізницях | 7 | 442956,2 | 471732,5 | 454493,0 |

Таблиця А.4 – Вихідні дані для аналізу обсягу перевезень пасажирів
У тисячах людей

| Залізниця | Варіант | Роки | | |
|----------------------|---------|----------|----------|----------|
| | | 2008 | 2009 | 2010 |
| Донецька | 1 | 62737,0 | 62252,0 | 61808,6 |
| Придніпровська | 2 | 76969,0 | 77836,0 | 78823,5 |
| Південна | 3 | 68534,8 | 69429,6 | 71061,1 |
| Південно–Західна | 4 | 138412,0 | 139116,0 | 136316,0 |
| Одеська | 5 | 32441,0 | 34580,0 | 33853,2 |
| Львівська | 6 | 66472,8 | 65222,8 | 56230,8 |
| Всього по залізницях | 7 | 445566,0 | 448436,0 | 447093,8 |

Таблиця А.5 – Вихідні дані для аналізу пасажирообороту
У мільйонах пасажиро-кілометрів

| Залізниця | Варіант | Роки | | |
|----------------------|---------|---------|---------|---------|
| | | 2008 | 2009 | 2010 |
| Донецька | 1 | 4467,9 | 4436,6 | 4342,0 |
| Придніпровська | 2 | 9924,9 | 10057,7 | 10417,3 |
| Південна | 3 | 7031,4 | 7106,8 | 7094,6 |
| Південно–Західна | 4 | 17699,0 | 18044,0 | 17696,1 |
| Одеська | 5 | 7982,2 | 7956,7 | 7965,4 |
| Львівська | 6 | 5550,1 | 5627,7 | 5574,0 |
| Всього по залізницях | 7 | 52655,0 | 53230,0 | 53089,4 |

Таблиця А.6 - Вихідні дані для аналізу приведеної продукції
У мільйонах тонно-кілометрів приведених

| Залізниця | Варіант | Роки | | |
|----------------------|---------|----------|----------|----------|
| | | 2008 | 2009 | 2010 |
| Донецька | 1 | 41316,7 | 43987,0 | 50584,8 |
| Придніпровська | 2 | 58064,2 | 61183,0 | 70549,2 |
| Південна | 3 | 29572,2 | 31425,9 | 35113,8 |
| Південно–Західна | 4 | 60006,7 | 66271,9 | 7564,4 |
| Одеська | 5 | 59571,0 | 61443,5 | 71838,4 |
| Львівська | 6 | 28104,0 | 29728,1 | 32133,6 |
| Всього по залізницях | 7 | 276634,9 | 294039,4 | 335984,2 |

Додаток Б

Таблиця Б.1 – Чисельність працівників з експлуатації

У людях

| Залізниця | Варіант | Роки | | |
|----------------------|---------|-------|-------|-------|
| | | 2008 | 2009 | 2010 |
| Донецька | 1 | 55,5 | 56,5 | 56,5 |
| Придніпровська | 2 | 52,4 | 53,6 | 53,5 |
| Південна | 3 | 39,3 | 40,0 | 39,5 |
| Південно–Західна | 4 | 54,7 | 55,4 | 55,4 |
| Одеська | 5 | 46,1 | 46,9 | 47,4 |
| Львівська | 6 | 47,1 | 47,4 | 47,7 |
| Всього по залізницях | 7 | 295,2 | 299,7 | 300,0 |

Таблиця Б.2 – Середньомісячна заробітна плата

У гривнях

| Залізниця | Варіант | Роки | | |
|----------------------|---------|--------|--------|--------|
| | | 2008 | 2009 | 2010 |
| Донецька | 1 | 1194,3 | 1524,5 | 1895,6 |
| Придніпровська | 2 | 1200,9 | 1510,2 | 1896,2 |
| Південна | 3 | 1206,9 | 1509,3 | 1892,0 |
| Південно–Західна | 4 | 1215,5 | 1531,6 | 1895,4 |
| Одеська | 5 | 1169,5 | 1505,5 | 1889,9 |
| Львівська | 6 | 1184,2 | 1507,9 | 1885,0 |
| Всього по залізницях | 7 | 1195,5 | 1515,6 | 1892,0 |

Таблиця Б.3 – Експлуатаційні витрати

У гривнях

| Показник | Варіант | | | | | |
|-------------------------------------|---------|---------|---------|---------|---------|---------|
| | 1 | | | 2 | | |
| | 2008 р. | 2009 р. | 2010 р. | 2008 р. | 2009 р. | 2010 р. |
| Всього витрат, тис. грн, в т.ч. | 2768,3 | 2869,4 | 3107,4 | 2366,3 | 2572,9 | 2779,6 |
| заробітна плата | 1675,6 | 1673,1 | 1873,6 | 1173,6 | 1152,6 | 1074,0 |
| відрахування на соціальні заходи | 651,96 | 646,70 | 702,66 | 435,39 | 421,95 | 396,64 |
| матеріальні витрати | 189,48 | 222,17 | 245,72 | 49,69 | 63,29 | 55,31 |
| амортизація | 17,85 | 23,35 | 33,07 | 44,95 | 39,62 | 44,47 |
| інші | 233,31 | 304,05 | 252,23 | 662,56 | 895,36 | 1209,1 |

